

Konverents / Conference

02.–03.11.2023

**Michel Sittow Põhjas?
Kunstikontaktid hiliskeskaegses
Läänemere piirkonnas**

*Michel Sittow in the North?
Artistic contacts in the late medieval
Baltic Sea region*

Eesti Kunstimuuseum – Niguliste muuseum
Art Museum of Estonia – Niguliste Museum

Peakorraldaja ja programmijuht / Head of the programme and chief organiser: Merike Kurisoo
Programmikomitee / Programme committee: Greta Koppel, Tarmo Saaret, Jan Friedrich Richter

Täname / We thank: Kersti Tiik, Kadi Raudalainen, Tuuli Aule, Kristiina Lott, Laura Tahk,
Kaidi Saavan, Richard Adang

Toetajad / With the support of:

**NORDISK
KULTURFOND**

SORAINEN

Konverents / Conference

Michel Sittow Põhjas? Kunstikontaktid hiliskeskaegses Läänemere piirkonnas

Michel Sittow in the North?

Artistic contacts in the late medieval Baltic Sea region

Niguliste muuseum kutsub teid osalema rahvusvahelisel konverentsil „Michel Sittow Põhjas? Kunstikontaktid hiliskeskaegses Läänemere piirkonnas“, mis toimub näituse „Michel Sittow Põhjas? Altariretaablid kahekõnes“ (04.05–05.11.2023, Eesti Kunstimuuseum – Niguliste muuseum) raames.

Konverentsi lähtekohaks on Michel Sittowi (u 1469–1525) Tallinna töökoja võimalik tegevus ning selle paigutamine kunstniku sünnilinna ja Läänemere piirkonna konteksti. Mitmerahvuselises ja -keelses Tallinnas sündinud, hiliskeskajal Euroopa õukondades tegutsenud ja kõrgelt hinnatud kunstnik Michel Sittow elas ja töötas oma kodulinnas viisteist aastat, 1506–1514 ja 1518–1525. Tallinnas teostas ta töid siinsetele kaupmeestele ja linnavalitsejatele, kohalikele kirikutele ja Põhjamaade pühakodadele. Kirjalikud allikad räägivad teostest kirikutele Tallinnas, Tartus ja Siuntios Soomes. Stiilikriitilise võrdluse alusel peetakse Sittowi Tallinna töökojas töödeks Tallinna Kannatusaltari välistiibade maalinguid ja Põhja-Rootsis asuva Bollnäsi kiriku püha hõimkonna retaablit. Kahe teose terviklik lähivaatlus ning võrdlevad uuringud on andnud uusi andmeid nii teoste sugulaslikkuse kui ka valmimisloos osas. Bollnäsi retaabli erakordselt meisterlikult teostatud skulpturaalne korpus haakub stilistiliselt mitmete siiani Tallinnas ja lähimaades säilinud kunstiteostega, mis ajendas pöörama tähelepanu Sittowiga samaaegselt Tallinnas tegutsenud meistritele, nende omavahelise koostöö küsimusele ja Tallinna kui hiliskeskaegse kunstilinna tähendusele.

Jõukas hansalinn Tallinn oli nii kunsti tellija, vahendaja kui ka looja. Kaubandus- sidemed ja sotsiaalsed võrgustikud köitsid siinsed elanikud suurte ja väiksemate keskustega. Eesti ja Soome keskaegseid kunstisidemeid ja Tallinna tähendust põhja poole vaatlesime 2022. aastal Helsingis toimunud seminaril. Kunstiajaloo- kirjutuses on siinse regiooni kunstipärandi uurimises pööratud põhitähelepanu Lübecki meistrite ja Madalmaade kunstnike teostele. Kuid 15.–16. sajandi vahetu- sel aset leidnud poliitiliste ja majanduslike muutuste tuules teiseses ka Lääne- mereruumi kunstiturg: hääbuva Lübecki asemele astusid Flandria ja Brabandi kunstikeskused ning üha rohkem hoogustus kunstiproduksioon ja -eksport Läänemere ida- ja lõunakalda väiksemates keskustes Preisi- ja Liivimaal.

Konverentsi ettekanded tõukuvad Michel Sittowi, tema Tallinna töökoja ning teiste temaga samal ajal Tallinnas tegutsenud meistrite säilinud teostest. Alles- olevate materiaalsete asitõendite põhjal võetakse vaatluse alla Tallinna ja Bollnäsi retaablite kuulsa meistri loomingsusse paigutumise küsimus ning teoste lähi- analüüsi põhjal ka nende genealogia. Samuti leiavad mitmekülgset käsitlemist küsimused erinevate kunstiimpulsside ja -traditsioonide uuenduslikust sünteesist ning välismaiste hinnatud kunstiteoste kohandamisest, jälgendamisest ja kohalikku kunstitraditsiooni ülevõtmisest. Fookuses on hiliskeskaegse kunstnik-käsitöölise töökoja praktikad, sh kuidas toomis koostöö eri valdkonna meistrite vahel ning kas ja mil määral saame eritleda meistri tööd tema abiliste omast? Üksikjuhtu- mite kõrval vaagivad ettekanded ka Tallinna tähendust kunstilinnana Lääne- mereruumis, samuti pööratakse tähelepanu samaaegselt esile kerkinud Preisimaa kunstikeskustele ja seal tegutsenud kunstnikele ning kirikukunstile Läänemere piirkonnas, sh Soomes ja Rootsis.

Konverents on osa rahvusvahelisest uurimis- ja näituseprojektist „Michel Sittow Põhjas? Altariretaablid kahekõnes“ (2021–2024).

Konverentsil osalevad kunstiajaloolased, kuraatorid ja konservaatorid Eestist, Hispaaniast, Lätist, Poolast, Rootsist, Saksamaalt ja Soomest:

Carlos Alonso Pérez-Fajardo, Hispaania kunstiajaloolane ja kuraator, uurimisprojekti „Cortes Tardogóticas“ liige

Till-Holger Borchert, Aacheni Suermondt-Ludwig-Museumi direktor

Dr Carina Jacobsson, Uppsala Ülikooli kunstiajaloo dotsent ja vanemlektor

Dr Stephan Kemperdick, Berliini Riiklike Muuseumite Maaligalerii (Gemäldegalerie) Madalmaade ja Saksa maalikogu kuraator

Dr Krista Kodres, Eesti Kunstiakadeemia professor

Dr Greta Koppel, Eesti Kunstimuuseumi Kadrioru kunstimuuseumi hollandi ja flaami kunsti kogu kuraator

Dr Merike Kurisoo, Eesti Kunstimuuseumi Niguliste muuseumi kuraator-programmijuht

Dr Kerttu Palginõmm, Eesti Kunstimuuseumi Niguliste muuseumi kuraator

Lars Nylander, Hälsinglandi muuseumi kuraator

Dr Jan Friedrich Richter, Berliini Riiklike Muuseumide Tarbekunstimuuseumi (Kunstgewerbemuseum) kuraator

Michael Rief, Aacheni Suermondt-Ludwig-Museumi kogude juhataja ja asedirektor

Dr Elina Räsänen, Helsingi Ülikooli kunstiajaloo vanemlektor ja keskaja kunstiajaloo dotsent Åbo Academi Ülikoolis

Dr Matthias Weniger, Baieri Rahvusmuuseumi (Bayerisches Nationalmuseum) Münchenis varasema kui 1550 skulptuuri ja maalikogu kuraator

Dr hab Andrzej Woziński, Gdański Ülikooli kunstiajaloo professor

Lühiettekannetega esinevad töötubades konservaatorid ja uurijad:

Isabel Aaso-Zahradnikova (Eesti Kunstimuuseum), Johanna Lamp (Eesti

Kunstimuuseum), Madara Rasina (peakonservaator SIA „Aqua Latvia“, Karli

Ülikool Prahast) ja Andres Uueni (Eesti Kunstiakadeemia, Archaeovision OÜ)

The Niguliste Museum cordially invites you to join us for the international conference *Michel Sittow in the North? Artistic contacts in the late medieval Baltic Sea region*, held in conjunction with the exhibition *Michel Sittow in the North? Altarpieces in Dialogue* (04.05–05.11.2023, Art Museum of Estonia – Niguliste Museum) and the international research project of the same name (2021–2024).

The conference will focus on the role of Michel Sittow's (ca 1469–1525) workshop in Tallinn and its positioning in the context of the artist's home-town and the Baltic Sea region. Born in the multinational and multilingual Hanseatic town Tallinn and trained in Bruges, Michel Sittow was a highly acclaimed artist and portrait painter in European royal courts. However, he did not stay abroad permanently, living and working in his home-town for fifteen years, from 1506 to 1514 and from 1518 to 1525. In Tallinn, he undertook commissions from merchants and the town council, as well as from local and Nordic churches. Written sources note works for the Tallinn, Tartu and Siuntio churches in Livonia and Finland. Through style critical analysis, it is possible to attribute the paintings of the outer side of the wings of the Tallinn Passion altarpiece and the paintings of the Bollnäs Holy Kinship retable in northern Sweden to Michel Sittow's workshop in Tallinn. Close inspection and comparative studies of the two altarpieces have provided new insights into the ties between the works and the history of their creation. The sculptural corpus of the Bollnäs altarpiece, executed with exceptional skill, is stylistically related to several works of art that have survived in Tallinn and the surrounding regions. This has drawn attention to the masters who were active in Tallinn at the same time as Sittow, to their possible collaboration and to the significance of Tallinn as a late medieval art city.

The wealthy Hanseatic city of Tallinn was a commissioner, a mediator and a creator of art. Trade connections and social networks connected the residents with large and small centres. Medieval artistic links between Estonia and Finland, and Tallinn's significance to the North were examined at a seminar in Helsinki in autumn 2022. In art historiography, research on the Baltic Sea region's artistic heritage has mostly focused on works by Lübeck masters and Netherlandish artists. However, the political and economic changes of the 15th and 16th centuries also shaped the art market in the North: the declining Lübeck was overtaken by the art centres of Flanders and Brabant, and the production and export of art in

smaller centres in Prussia and Livonia, on the eastern and southern shores of the Baltic Sea, increasingly flourished.

The presentations at the conference will be derived from the preserved works of Michel Sittow, his workshop in Tallinn and other masters who were active in Tallinn at the same time. Based on the surviving material evidence, the papers will examine the question of the place of the Tallinn and Bollnäs altar-pieces in the oeuvre of the famous master, as well as their genealogy, through a close analysis of the artworks. The innovative synthesis of different artistic impulses and traditions, and the adaptation, imitation and adoption of foreign works of art into local artistic traditions will also be examined. The focus is on the practices of the late medieval artist-craftsman's workshop, including how cooperation between masters in different fields worked, and whether and to what extent we can distinguish the work of the master from that of his assistants. In addition to individual works, the presentations will also consider the significance of Tallinn as an art centre in the Baltic Sea region, the emerging art cities of Prussia and the artists who worked there, as well as church art in the North, including Finland and Sweden.

The conference will bring together art historians, curators and conservators from Estonia, Finland, Germany, Latvia, Poland, Spain and Sweden:

Carlos Alonso Pérez-Fajardo, a Spanish art historian and curator, and a member of the research project Cortes Tardogóticas, Complutense University of Madrid (Spain)

Till-Holger Borchert, the director of the Suermondt-Ludwig-Museum in Aachen

Dr Carina Jacobsson, a docent and senior lecturer in art history at Uppsala University

Dr Stephan Kemperdick, a curator of Early Netherlandish and Early German Painting of the Gemäldegalerie of the Berlin State Museums

Dr Krista Kodres, a professor of art history at the Estonian Academy of Arts

Dr Greta Koppel, a curator of the Dutch and Flemish art collection at the Kadriorg Art Museum, Art Museum of Estonia

Dr Merike Kurisoo, a curator-programme manager at the Niguliste Museum, Art Museum of Estonia

Lars Nylander, a curator at the Hälsingland Museum

Dr Kerttu Palginõmm, a curator at the Niguliste Museum, Art Museum of Estonia

Dr Jan Friedrich Richter, a curator at the Museum of Decorative Arts (Kunstgewerbemuseum) of the Berlin State Museums

Michael Rief, the head of collections and a deputy director at the Suermondt-Ludwig-Museum in Aachen

Dr Elina Räsänen, a senior lecturer in art history at the University of Helsinki and a docent of Medieval Art History in the Åbo Academi University

Dr Matthias Weniger, a curator for sculpture and paintings from before 1550 at the Bavarian National Museum (Bayerisches Nationalmuseum) in Munich (München)

Dr Andrzej Woziński, a professor of art history at the University of Gdańsk

Workshops with short presentations by conservators and researchers:

Isabel Aaso-Zahradnikova (Art Museum of Estonia), Johanna Lamp (Art Museum of Estonia), Madara Rasina (leading restorer SIA "Aqua Latvia", Charles University, Prague, Czech Republic) and Andres Uueni (Estonian Academy of Arts and Archaeovision OÜ)

Kava

NELJAPÄEV, 02.11

9.45–10.00 Avasõnad

10.00–11.15 I paneel

Modereerib Krista Kodres

Merike Kurisoo (Eesti Kunstimuuseum)

Michel Sittowi töökoda ja Tallinna meistrid Põhjas. Uued uurimisküsimused ja perspektiivid

Greta Koppel (Eesti Kunstimuuseum)

Kaks Michel Sittowi Tallinna töökoja tööd?

11.15–11.30 Kohvipaus

11.30–12.45 II paneel

Modereerib Krista Kodres

Jan Friedrich Richter (Berliini Riiklikud Muuseumid)

Michel Sittow Põhjas? Tallinn teel kunstikeskuseks

Andrzej Woziński (Gdański Ülikool)

Preisimaa kunstikeskused 15. sajandi teisel poolel ja 16. sajandi alguses. Loomingu genees, omavaheline kunstivahetus, produktsioon ja retseptsioon väljapoole

12.45–13.45 Lõuna

13.45–15.00 III paneel

Modereerib Stephan Kemperdick

Till-Holger Borchert (Aacheni Suermondt-Ludwig-Museum)

Meister, töökoda ning *genera 'pingenda'* teooria ja praktika

Matthias Weniger (Baieri Rahvusmuuseum Münchenis)

Michel Sittow ja tema looming. Uus ülevaade

15.00–15.15 Kohvipaus

15.15–16.30 IV paneel

Modereerib Elina Räsänen

Michael Rief (Aacheni Suermondt-Ludwig-Museum)

Antitüüp. Emulatsioon. Hübriid. Madalmaade altarijetaablite mõju 15. ja 16. sajandi saksa tootmisloole ning valmisobjektidest Brabandi nikerdretablite korvuste kasutamine

Carina Jacobsson (Uppsala Ülikool)

Mõrv katedraalis, roosikrantsi vennaskond ja Strängnäsi Neitsi Maarja altarijetaabel

18.00 Kontsert

Põhjamaade keskaja muusikat esitab vanamuusikaansambel Rondellus

REEDE, 03.11

9.30–10.45 V paneel

Modereerib Merike Kurisoo

Lars Nylander (Hälsinglandi muuseum)

Hiliskeskaegsed altarijetaablid ja skulptuurid Hälsinglandi kirikutes. Esemelikus, tootmisloole ja tarbimine

Elina Räsänen (Helsingi Ülikool ja Åbo Academi Ülikool)

Püha Hiiobi polükroomne skulptuur ja tema kodu Helsinge kogudusekirik

10.45–11.00 Kohvipaus

11.00–12.15 VI paneel

Modereerib Greta Koppel

Kerttu Palginõmm (Eesti Kunstimuuseum)

Frantsisklaste roll Tallinna Kannatusaltari Jeruusalemma vaate kujutamisel

Carlos Alonso Pérez-Fajardo (uurimisprojekt „Cortes Tardogóticas“)

Museoloogiline väljakutse. Hispaania 15. sajandi pärand ja selle esitlemine

12.15–12.45 Kokkuvõte ja lõppsõna

Modereerib Stephan Kemperdick (Berliini Riiklikud Muuseumid)

LAUPÄEV, 04.11

10.30 Linnarännak Michel Sittowi radadel Tallinna vanalinnas (inglise keeles).
Kogunemine Niguliste muuseumis.

Info:

Merike Kurisoo

merike.kurisoo@ekm.ee

+372 5567 0250

Programme

THURSDAY, 02.11

9.45–10.00 Opening remarks

10.00–11.15 Panel I

Chair: Krista Kodres

Merike Kurisoo (Art Museum of Estonia)

Michel Sittow's workshop and the Tallinn masters in the North. New research questions and perspectives

Greta Koppel (Art Museum of Estonia)

Two works from Michel Sittow's workshop in Tallinn?

11.15–11.30 Coffee break

11.30–12.45 Panel II

Chair: Krista Kodres

Jan Friedrich Richter (Berlin State Museums)

Michel Sittow in the North? Tallinn on the way to becoming an art centre

Andrzej Woziński (University of Gdańsk)

Centres of sculpture in Prussia in the second half of the 15th and early 16th centuries. The genesis of their work, mutual artistic exchange, production for external customers and external reception

12.45–13.45 Lunch

13.45–15.00 Panel III

Chair: Stephan Kemperdick

Till-Holger Borchert (Suermondt Ludwig Museum in Aachen)

Master, workshop, and the theory and practice of the *genera "pingenda"*

Matthias Weniger (Bavarian National Museum in Munich)

Michel Sittow and his oeuvre, revised once again

15.00–15.15 Coffee break

15.15–16.30 Panel IV

Chair: Elina Räsänen

Michael Rief (Suermondt Ludwig Museum in Aachen)

Antetype. Emulation. Hybrid. The influence of Netherlandish altarpieces on German production in the 15th and 16th centuries and the use of prefabricated, ready-made Brabantine retable shrines

Carina Jacobsson (Uppsala University)

The murder in the cathedral, the confraternity of the rosary and the Virgin Mary altarpiece in Strängnäs

18.00 Concert

Nordic medieval music performed by the early music ensemble Rondellus

FRIDAY, 03.11

9.30–10.45 Panel V

Chair: Merike Kurisoo

Lars Nylander (Hälsingland Museum)

Late medieval altarpieces and sculptures in Hälsingland churches. Objecthood, production and consumption

Elina Räsänen (University of Helsinki and Åbo Academi University)

Polychrome sculpture of Job and its "home", the parish church of Helsing

10.45–11.00 Coffee break

11.00–12.15 Panel VI

Chair: Greta Koppel

Kerttu Palginõmm (Art Museum of Estonia)

The role of the Franciscans in the depiction of Jerusalem on the Tallinn Passion altarpiece

Carlos Alonso Pérez Fajardo (*Cortes Tardogóticas* research project)

A museological challenge. Spanish 15th century heritage and its projection

12.15–12.45 Concluding discussion and closing remarks

Chair: Stephan Kemperdick (Berlin State Museums)

SATURDAY, 04.11

10.30 A guided walking tour on Michel Sittow's paths through Tallinn's Old Town in English. Gathering at the Niguliste Museum

Additional information

Merike Kurisoo

merike.kurisoo@ekm.ee

+372 5567 0250

Lühikokkuvõtted / Abstracts

MERIKE KURISOO

Michel Sittowi töökoda ja Tallinna meistrid Põhjas.

Uued uurimisküsimused ja perspektiivid

Michael Sittow elas ja töötas Tallinnas ligi viisteist aastat. Kuigi tema Tallinna-aega kajastavad rohked kirjalikud allikad, on esmapilgul vähe materiaalseid jälgi nii tema töökoja kui ka tema kaasaegsete meistrite tegevusest hansalinnas. Uurimisprojekt „Michel Sittow Põhjas? Altariretaablid kahekõnes“ võttis esmalt fookusesse kaks Sittowi Tallinna-perioodiga seotud teost: Tallinna Kannatusaltari ja Bollnäsi püha hõimkonna retaabli. Neist lähtuvalt kerkis esile rida uusi uurimisküsimusi ja perspektiive, sh Tallinna ja väiksemate kunstikeskuste tähendus Põhjamaade ja Liivimaa kirikukunsti uurimisel. Lähema vaatluse all on ka kunstnike ja kunstiteoste migratsioon, erinevate materjalide kasutus ning kunstiteoste vastastikune mõju ja eeskujud.

Michel Sittow's workshop and the Tallinn masters in the North.

New research questions and perspectives

In his professional life, Michael Sittow lived and worked in Tallinn for nearly fifteen years. Although there are numerous written sources documenting his time in Tallinn, there is at first glance little material evidence of the activities of either his workshop or contemporary masters in the Hanseatic city. The research project *Michel Sittow in the North? Altarpieces in Dialogue* first focused on two works related to Sittow's time in Tallinn: the Tallinn Passion altarpiece and the Bollnäs Holy Kinship retable. From these, a number of new research questions and perspectives emerged, including the significance of Tallinn and smaller art centres in the study of Nordic and Baltic church art. The migration of artists, artworks and the use of different materials, as well as the models and mutual influences between artworks, will also be examined.

GRETA KOPPEL

Kaks Michel Sittowi Tallinna töökoja tööd?

Ettekanne võtab lähivaatluse alla Michel Sittowi Tallinna töökojas valminud teosteks peetud Bollnäsi püha hõimkonna retaabli ja Tallinna Kannatusaltari välis-
tiibade maalid. Mil määral on need kaks maali omavahel seotud ja kuidas sobitu-
vad need Sittowi kanoniseeritud loominguga? Kas maalide stilistilised ja tehnilised
sarnasused on piisavalt veenvad, et atribuutsiooni kinnitada ning võimaldavad
ületada puuduvate arhiiviallikate probleemi? Lisaks teoste maalide võrdlusele
antakse kriitiline lühiülevaade Michel Sittowi loominguga seotud küsimustest
ning sellest, kuidas need kaks teost seda täiendaksid. Ettekanne valmis koostöös
Johanna Lambiga (Eesti Kunstimuuseumi maalikonservator).

Two works from Michel Sittow's workshop in Tallinn?

The paper will take a close look at the paintings of the Bollnäs Holy Kinship
altarpiece (in Sweden) and the paintings on the outer wings of the Tallinn
Passion altarpiece, both works regarded as originating from Michel Sittow's
Tallinn workshop. In what aspects do the paintings relate to one another and
how do they fit into Sittow's canonised oeuvre? Are the stylistic and technical
similarities of the paintings clear enough to support attribution and overcome
the problem of the lack of archival sources. Besides the comparison of the paint-
erly aspects of the works, the paper also gives a short critical overview of the
question of Michel Sittow's oeuvre and how the two works complement it.
The paper has been prepared in collaboration with Johanna Lamp (paintings
conservator, Art Museum of Estonia)

JAN FRIEDRICH RICHTER

Michel Sittow Põhjas? Tallinn teel kunstikeskuseks

Kuigi Tallinn oli üks Läänemere piirkonna rikkamaid hansalinnu, takistas asukoht
idas kunstnike sinna asumist. Hiliskeskajani domineeris Lübeck kogu Läänemere
kaubandust, samuti kunstiteoste ekspordi. Olukord muutus alles 16. sajandi
alguses Madalmaade kaupmeeste kasvava surve tõttu. Koos kaubavoogude muu-
tumise ja muutmise muutus ka kunstiline orientatsioon. Madalmaade kunstiteoste järele

tekkis nõudlus ja Lübeck kaotas üha rohkem oma ülemvõimu. Need muutused löid tingimused kunstikeskuse tekkimiseks Tallinnas. Peale Michel Sittowi olid sellega eeskätt seotud seni kunstiajaloolises uurimuses vähe tähelepanu pälvinud skulptorid ja puunikerdajad.

Michel Sittow in the North? Tallinn on the way to becoming an art centre

Although Tallinn was one of the richest Hanseatic cities in the Baltic Sea region, its exposed location in the east prevented artists from settling there. Until the late Middle Ages, Lübeck dominated the entire Baltic trade and thus also the export of works of art. This situation only changed in the early 16th century due to increasing pressure from Netherlandish merchants. As the flow of goods changed, so did the artistic orientation. Netherlandish artworks became sought after, and Lübeck increasingly lost its supremacy. These changes created the conditions for the establishment of a separate art centre in Tallinn. Apart from Michel Sittow, sculptors and carvers, who until then had hardly been the focus of research, were particularly involved in this.

ANDRZEJ WOZIŃSKI

Preisimaa kunstikeskused 15. sajandi teisel poolel ja 16. sajandi alguses.

Loomingu genees, omavaheline kunstivahetus, produktsioon ja retseptioon väljapoole

Säilinud kunstiteosed ja hõredad arhiiviallikad lubavad oletada, et hiliskeskaegsel Preisimaal oli neli olulist skulptuurikeskust: Gdańsk (Danzig), Elbląg (Elbing), Toruń (Thorn) ja Königsberg. Neist suurim ja jõukaim oli esimene. 15. sajandi teisel poolel domineerisid seal põhja, peamiselt Lübecki päritolu teosed. 16. sajandi alguses ilmusid Gdańskisse Lõuna-Saksamaalt pärit kunstnikud. Lisaks leidsid sel perioodil sinna tee ka Madalmaade teosed. Teistes keskustes arenes kunstiproduktsioon alles 1500. aasta paiku. Ka nende keskuste loomingu olid Lõuna-Saksa tunnusjooni. Preisi linnade vahel toimus teoste import ja eksport; meil on ka jälgi kunstnike liikumisest. Gdańsk ja Elbląg valmistasid töid tellijatele väljaspool Preisimaad: Soomes, tänapäeva Leedus, Kesk-Pommeris, võib-olla ka Mecklenburgis. Ka naaberpiirkondades kohtame näiteid Preisimaa skulptorite töödest. Kuigi suur osa Preisimaast koos Gdański, Toruńi ja Elblągiga kuulus pärast 1466. aastat Poola

kuningriigi koosseisu, jäid need keskused iseseisvaks ja puuduvad andmed selle kohta, et neil oleks olnud olulisi kontakte teiste Poola kunstikeskustega.

Centres of sculpture in Prussia in the second half of the 15th and early 16th centuries. The genesis of their work, mutual artistic exchange, production for external customers and external reception

Preserved works of art and a few archival sources allow us to assume that there were four significant sculpture production centres in late medieval Prussia: Gdańsk (Danzig), Elbląg (Elbing), Toruń (Thorn) and Königsberg. The largest and most prosperous of these was Gdańsk. In the second half of the 15th century, it was dominated by works of northern, primarily Lübeck, provenance. At the beginning of the 16th century, artists from south Germany appeared in Gdańsk. In addition, during this period Netherlandish works found their way there. In other centres, artistic production developed only around 1500. Also, the products of these centres had south German characteristics. There were imports and exports of works between these cities; there are also traces of the movements of artists. Gdańsk and Elbląg produced works for customers outside Prussia: in Finland, in what is now Lithuania, in Central Pomerania and perhaps in Mecklenburg. In neighbouring territories, we also encounter examples of the reception of works by Prussian sculptors. Although much of Prussia, including Gdańsk, Toruń and Elbląg, after 1466 belonged to the Kingdom of Poland, these centres remained independent and there is no indication that they maintained significant contacts with other artistic centres in Poland.

TILL-HOLGER BORCHERT

Meister, töökoda ning *genera 'pingenda'* teooria ja praktika

Ettekanne vaatleb Hans Memlingi, tema kaastöötajate ja järgijate, samuti mõnede tema kaasaegsete kunstnike teoseid, kes tegutsesid Flandrias 15. sajandi viimasel veerandil ja 16. sajandi esimestel aastakümnetel. Ettekanne puudutab stiili ambivalentseid aspekte ja loomupäraseid takistusi, mida ühislooming või mõiste *decorum* näivad atribuutsiooniküsimustes tekitavat. Kas me saame töökoja töödes tuvastada konkreetsete kunstnike käekirja? Kas me saame jälgida töökoja liikmete tegevust? Millised on erinevate stiilide tagajärjed ühe ja sama teose sees?

Master, workshop, and the theory and practice of the *genera "pingenda"*

The presentation will focus on works by Hans Memling, his collaborators and followers, as well as on selected contemporaries who were active in Flanders during the last quarter of the 15th and the first decades of the 16th centuries. The discussion concerns ambivalent aspects of style and the inherent obstacles that collaborative production or the notion of *decorum* seem to pose for questions of attribution. Can we identify specific authorship in a workshop? Can we trace the activities of workshop members? What are the implications of different stylistic modes within single works?

MATTHIAS WENIGER

Michel Sittow ja tema looming. Uus ülevaade

Kuigi Bollnäsi püha hõimkonna retaablilt ja Tallinna Kannatusaltarit on põhjalikult analüüsitud, puuduvad nende kohta kirjalikud allikad. Teisalt teame Michel Sittowi elust palju rohkem kui tema teostest. Ainult üks neist on dokumenteeritud, ja seegi vaid kaudselt ja aastakümneid hiljem. Ettekandes võetakse kokku, milliseid teoseid võib talle teatud kindlusega omistada ja millised tuleks pigem tagasi lükata. Arutelu hõlmab mitmeid uusi viimastel aastatel tehtud ettepanekuid.

Michel Sittow and his oeuvre, revised once again

Although the Bollnäs Holy Kinship altarpiece and Tallinn Passion altarpiece have been thoroughly analysed, there are no documents on them. However, we know much more about Michel Sittow's life than we do about his works. Only one work has been documented, and this only indirectly and decades later. The presentation summarises which works can be attributed to him with some certainty and which attributions should be rejected. The discussion includes a number of new proposals made over the last few years.

MICHAEL RIEF

Antitüüp. Emulatsioon. Hübriid. Madalmaade altariretaablite mõju 15. ja 16. sajandi saksa produktsioonile ning valmisobjektidest Brabandi nikerdretaablite korpuste kasutamine

Ettekanne vaatleb, kas ja kuidas mõjutasid Madalmaade nikerdretaablid saksa-keelsete alade retaablite valmistamist. Samuti arutletakse, mil määral olid Madalmaade retaablid eeskujuks peamiselt Alamsaksa aladele ning kas on näiteid Madalmaadest pärit valmisobjektidena loodud retaablikorpustest. Lisaks vaadeldakse, mil määral olid Madalmaade retaablid eeskujuks, peamiselt Alam-Saksa aladel, ning kas on olemas näiteid tühjadest Madalmaade retaablikorpustest, mida kombineeriti teistest töökodadest pärit skulptuuride ja maalitud tiibadega.

Antetype. Emulation. Hybrid. The influence of Netherlandish altarpieces on German production in the 15th and 16th centuries and the use of prefabricated, ready-made Brabantine retable shrines

The presentation will introduce some thoughts about whether altarpieces created in the Lowlands had any impact on those fabricated in German-speaking lands. Furthermore, the contribution will discuss to what extent Netherlandish altarpieces served as models, mainly in the Lower German territories, and whether there are examples of empty, ready-made retable shrines, which were used for combining sculptures and painted wings from *foreign* workshops, from the Lowlands.

CARINA JACOBSSON

Mõrv katedraalis, roosikrantsi vennaskond ja Strängnäsi Neitsi Maarja altariretaabel

Ettekanne vaatleb donaatrite kujutamist Strängnäsi katedraali Neitsi Maarja altariretaablil erinevatel ja varjatud viisidel. Brüsseli töökojas valminud retaabel on üks kolmest Flandria retaablilt Strängnäsi toomkirikus. Umbes 1500 valminud teos on omistatud Jan Bormani töökojale ja tiibade maalid Colyn de Coteri ateljeele. Strängnäsi piiskop Mattias Gregersson (Lillie) tähistab oma kohalolekut miniatuursete vappide abil. Tema vend Folke Gregersson (Lillie), Riiginõukogu

liige ja rüütel, esineb vana testamendi Gideonina. Teda on kujutatud kaasaegse isikuna ja tema turvisepõlled on kuldsed liiliad sinisel väljal samades värvides kui Lillie perekonna vapil. Iseenda osalejana asetamine sakraalmotiividesse kujunes välja renessansiaegses Itaalias. Firenze lasid võimsad Medici, Strozzi ja Tornabuoni perekonnad end kunstis korduvalt kujutada kas pühakute lähedal või isegi nendena. Seeläbi osalesid pereliikmed rituaalides ja tegutsesid imetegudes osalejatena, tuues nii perekonnale au ja kuulsust. Kaasaegsed uurimused on tõstnud esile renessansskunsti religioosse, maagilise ja poliitilise tähenduse tähtsust. Siin näeme, et sarnased ideed ja tavad ilmnevad ka Strängnäs, kuigi väiksemas mahus.

The murder in the cathedral, the confraternity of the rosary and the Virgin Mary altarpiece in Strängnäs

The paper examines the depiction of the donors on the altarpiece of the Virgin Mary in Strängnäs Cathedral in subtle ways. The retable, made in a workshop in Brussels, is one of three Flemish retables in Strängnäs Cathedral. Completed around 1500, the altarpiece is attributed to Jan Borman's workshop and Colyn de Coter's atelier. The presence of the bishop of Strängnäs, Mattias Gregersson (Lillie), is marked through miniature coats of arms. His brother Folke Gregersson (Lillie), a member of the National Council and a knight, appears as the Old Testament figure Gideon. He is depicted as a contemporary person and has lilies on the tassets of his armour in the same colours as the Lillie family, a golden lily on a blue field.

Inserting oneself as an actor in sacred motifs first occurred in Renaissance Italy. In Florence, the powerful Medici, Strozzi and Tornabuoni families repeatedly had themselves depicted close to or even as personifications of holy figures in the visual arts. Thereby, the family members participated in rituals and acted as participants in miracles, accruing glory, honour and fame to the family. Modern research has raised the importance of the religious, magical and political meanings of Renaissance art, and here we see that the corresponding ideas and practices appear in Strängnäs, albeit on a smaller scale.

LARS NYLANDER

Hiliskeskaegsed altarijetaablid ja skulptuurid Hälsinglandi kirikutes.

Esemeliskus, tootmine ja tarbimine

Bollnäsi püha hõimkonna altarijetaabel valmistati Põhja-Rootsi maapiirkonnas asuva kiriku jaoks. Selles pühakojas oli hiliskeskajal umbes 30 keskaegset retaablit ja skulptuuri, millest enamik pärineb 1500. aastate algusest. Need olid loodud nii välismaal, Stockholm piirkonnas kui ka kohapeal Hälsinglandis. Keskajal ei olnud Hälsinglandis aadliskonda ega ka linnu. Ühiskonna juhtivaks jõuks olid maksu- maksjatest talupojad. Kuidas sai üks Hälsinglandi maakirik hankida sellise hulga retaableid ja skulptuure, mis on võrreldav katedraali või linnakirikuga? Kui palju oli neid teistes Hälsinglandi ja Põhja-Rootsi kirikutes? Kust need telliti? Kui palju neist on säilinud?

Late medieval altarpieces and sculptures in Hälsingland churches.

Objecthood, production and consumption

The Bollnäs Holy Kinship altarpiece was made for a parish church in the countryside of northern Sweden. The same church had about 30 medieval altarpieces and sculptures from the late Middle Ages, most of them originating from the early 1500s. They were made both abroad, in the Stockholm area, and locally, in Hälsingland. There were no nobility or towns in Hälsingland in the Middle Ages. The leading force in society was formed by the wealthy tax-paying peasants. How could a single rural parish church in Hälsingland have acquired as many retables and sculptures as a cathedral or a town church? How many were there in other churches in Hälsingland and northern Sweden? Where were they ordered from? How many have been preserved?

ELINA RÄSÄNEN

Püha Hiiobi polükroomne skulptuur ja tema kodu Helsinge kogudusekirik
Kaubandus ja kontaktid üle Soome lahe olid väga tihedad juba keskajal, sh kunstiteoste liikumine. Vantaa jõe ääres asuv keskaegne Helsinge kihelkond, 1550 asutatud Helsinki (Helsingfors) eelkäija, oli omamoodi väravaks keskmaale Tavastlandi. Ettekanne vaatleb Helsinge kiriku visuaalset ja materiaalset pärandit, sh hetkel Tallinna näitusel oleva Hiiobi skulptuuri pikka elulugu.

Polychrome sculpture of Job and its “home”, the parish church of Helsinge
Trade and other exchanges across the Gulf of Finland were very active as early as the medieval era, including the movement of artistic artefacts. The medieval Helsinge parish, preceding the founding of Helsinki (Helsingfors) in 1550, was a kind of gate to inland Tavastland, lying on the river Vantaa. The paper discusses the visual and material heritage of the Helsinge church, including the long “life” of the Job sculpture, now on loan to the Tallinn exhibition.

KERTTU PALGINÖMM

Frantsiskaanlaste roll Tallinna Kannatusaltari Jeruusalemma vaate kujutamisel
Ettekanne lähtub Tallinna Kannatusaltaril kujutatud Jeruusalemma vaatest, heites valgust meie globaalsele minevikule teljel Jeruusalemm – Brugge – Tallinn. Mõistmaks paremini teost nende linnade kontekstis, käsitleb ettekanne retaabli frantsistliku aspekti eeskätt rolli kaudu, mida ordu mängis, kujundades palverändurite kogemust Jeruusalemmast. Kuidas kujundasid frantsisklased kogemust Pühast Linnast nii kohapeal kui ka vaimse palverännakuna ja mil moel mõjutas see Tallinna Kannatusaltari ikonograafiat, mis oli algselt mõeldud seni tundmatule frantsisklaste kirikule?

The role of the Franciscans in the depiction of Jerusalem on the Tallinn Passion altarpiece

The current presentation of the Tallinn Passion altarpiece takes the city view of Jerusalem as the point of departure to shed light on the complex history of our global past, on the axis of Jerusalem – Bruges – Tallinn. In order to better understand the altarpiece in the context of these cities, the paper explores the

Franciscan aspect of the altarpiece through the significant role the order played in curating the Jerusalem experience for pilgrims. What was the role of the Franciscans in creating the Holy City experience, both in Jerusalem and as part of mental pilgrimage, and how did it affect the iconography of the Tallinn Passion altarpiece, which, after all, was commissioned for a mendicant church?

CARLOS ALONSO PÉREZ FAJARDO

Museoloogiline väljakutse. Hispaania 15. sajandi pärand ja selle esitlemine

Hispaania katoliku monarhide ajastu, mis algas Hispaania ühendamisega Kastiliia Isabel I ja Aragóni Fernando II abieluga 1469. aastal, on nii teaduslikus kui ka laiemas arusaamas väga keeruline ning seda märgistavad mitmed eelarvamused. Uurimisprojekti „Cortes Tardogóticas“ eesmärk oli ühelt poolt lähendada 15. sajandi lõpu ja 16. sajandi alguse kunstilise ja sotsiaalpoliitilise kosmoloogia küsimusi, kuid teisalt esitas see väljakutse, kuidas uurimus võiks jõuda laiema üldsuseni ja kuidas muuta juurdunud paradigmasid, mis puudutavad seda Hispaania ajaloo olulist perioodi. Ettekandega soovitakse jagada uurimisrühma „Cortes Tardogóticas“ museoloogilist lähenemist uurimistulemuste kajastamisel.

A museological challenge. Spanish 15th century heritage and its projection

The Spanish Catholic Monarchs era (*Monarchia Catholica*), which began with the unification of Spain through the marriage of Isabella I of Castile and Fernando II of Aragón in 1469, is especially challenging in terms of scientific and general understanding and is marked by many prejudices. The research project *Cortes Tardogóticas* aimed to address the remaining questions about the artistic and sociopolitical cosmology of the late 15th and early 16th centuries. It also posed the challenge of how research could reach the public and change many paradigms concerning this important period in Spanish history. In this presentation, I will share the museological approach that the *Cortes Tardogóticas* research group has designed to present its findings to the general public.

Lühibiograafiad / Short biographies

Carlos Alonso Pérez Fajardo on Hispaania kunstiajaloolane ja kuraator. Ta on lõpetanud õigusteaduse (Universidad Complutense de Madrid) ja kunstiajaloo eriala (Universidad Autónoma de Madrid). Tal on ka magistrikraadid juhtimises (Banco Santander ja Fundación Empresa) ning rahvusvahelises juhtimises ja kultuurilises identiteedis (Barcelona Ülikool). Tööd kultuurivaldkonnas alustas ta Universidad Autónoma de Madridi kunstiajaloo osakonnas ning rahvakunsti- ja traditsioonide muuseumis. Praegu tegeleb ta muu kultuuritegevuse kõrval näituste kureerimise ja koordineerimise ning teadusväljaannete koostamise ja populariseerimisega. Ta teeb koostööd erinevate asutustega nagu näiteks Madridi Meremuuseum, Universidad Complutense de Madrid, Junta de Castilla y León, Müncheni Kunsthalle, Moskva Tretjakovi Galerii, Museo Nacional Thyssen-Bornemisza, Prantsusmaa Kultuuriministeerium, Bilbao Kunstimuuseum ja Eesti Kunstimuuseum, samuti paljude erakogude ja sihtasutustega. Uurimisprojekti „Cortes Tardogóticas“ raames on ta kavandanud ja viib ellu selle uurimistulemustega seotud teadmussiirde programmi.

Carlos Alonso Pérez Fajardo is an art historian and curator. He holds a degree in law from the Universidad Complutense de Madrid and in art history from the Universidad Autónoma de Madrid. He also holds a master's in management from Banco Santander and Fundación Empresa and a master's in international management and cultural identity from the University of Barcelona. He began working in culture at the Museum of Popular Arts and Traditions of the Universidad Autónoma of Madrid and in the Department of Art History at the same university. His time is currently dedicated to curating and coordinating exhibitions, scientific editions and dissemination, among other cultural activities. He collaborates with different institutions and entities, such as the Naval Museum of Madrid, the Universidad Complutense de Madrid, the Junta de Castilla y León, the Kunsthalle of Munich, the Tretyakov Gallery of Moscow, the Museo Nacional Thyssen-Bornemisza, the Ministry of Culture of France, the Museum of Fine Arts of Bilbao and the Art Museum of Estonia, as well as with numerous private collections and foundations. As part of the *Cortes Tardogóticas* research project,

he has planned and is implementing the knowledge transfer programme linked to the results of this research.

Till-Holger Borchert on Saksa kunstiajaloolane, kuraator ja muuseumijuht, kes on spetsialiseerunud hiliskeskajasele kunstile. Ta on Madalmaade maalikunsti juhtiv ekspert. Alates 2022. aastast on ta Aacheni Suermondt-Ludwig-Museumi direktor. Aastatel 2014–2021 on ta olnud Musea Brugge, Groeningemuseumi, Hospitalmuseumi (Memlingmuseum) jt direktor. Ta on olnud Groeningemuseumi peakuraator ja Musea Brugge teadusdirektor. Borchert on kureerinud mitmeid suurnäitusi, sealhulgas „Memling’s Portraits“, mida eksponeeriti Brugges, New Yorgi Frick Collectionis ja Madridis Museo Nacional Thyssen-Bornemiszas; ning „Memling: Rinascimento fiammingo“ Roomas 2014/2015. Ta oli ka üks Brugge kaasaegse kunsti ja arhitektuuri triennaali juhtivaid kuraatoreid ning on olnud näituse „Van Eyck. An Optical Revolution“ kaaskuraator Genti Kunstimuseumis 2020. aastal. Ta on kirjutanud arvukalt monograafiaid, sealhulgas raamatuid Hans Memlingist, Albrecht Dürerist, Jan van Eyckist jt ning avaldanud sadu teadusartikleid.

Till-Holger Borchert is a German art historian, curator and museum director specialising in late medieval art. He is a leading expert on Netherlandish painting. Since 2022, he has been the director of the Suermondt Ludwig Museum in Aachen. From 2014 to 2021, Borchert was the director of the Musea Brugge, including the Groeningemuseum, Hospitalmuseum (Memlingmuseum) etc. He has been the chief curator of the Groeningemuseum and the director of research of the Musea Brugge. He has curated several major exhibitions, including *Memling’s Portraits*, which showed in Bruges, at the Frick Collection in New York and in the Thyssen-Bornemisza Museum in Madrid, and *Memling: Rinascimento fiammingo* in Rome in 2014/2015. He was also one of the leading curators of the Bruges Triennial for contemporary art and architecture, and was a co-curator of the exhibition *Van Eyck. An Optical Revolution* in the Museum of Fine Arts, Ghent in 2020. He has written numerous monographs, including books on Hans Memling, Albrecht Dürer, Jan van Eyck, et al., and has published hundreds of research articles.

Carina Jacobsson on Uppsala Ülikooli kunstiajaloo dotsent ja vanemlektor. Monograafiatena on ilmunud tema doktoritöö „Höggotisk träskulptur i gamla Linköpings stift“ (1995) ja „Beställare och finansiärer: träskulptur från 1300-talet i gamla ärkestiftet“ (2002). Mõlemad teosed käsitlevad keskaegseid puuskulptuure, keskendudes nende valmistamisele, dateerimisele, levikule, tellimisele ja rahastamisele. Samuti on ta avaldanud mitmeid teadusartiklid. Tema praegune uurimistöö keskendub Saksa ja Flaami retaablitele. Tema hiljuti avaldatud uurimused Strängnäsi Madalmaade retaablite kohta on mikroajaloolise suunitlusega.

Carina Jacobsson is Associate Professor in the History of Art and Senior Lecturer at the Department of Art History at Uppsala University, Sweden. The doctoral thesis *Höggotisk träskulptur i gamla Linköpings stift (High gothic wooden sculptures in the medieval diocese of Linköping)* (1995) and the monograph *Beställare och finansiärer: träskulptur från 1300-talet i gamla ärkestiftet (Clients and financiers: Wooden sculpture from the 14th century in the old archdiocese)* (2002) deal with wooden sculpture, with an emphasis on craftsmanship, dating, distribution, ordering and financing issues. She has also published several articles. Her current research is focused on German and Flemish altarpieces. Her recently published studies on the Netherlandish altarpieces in Strängnäs have a micro historical orientation.

Stephan Kemperdick on tunnustatud Saksa kunstiajaloolane, Berliini Riiklike Muuseumite Maaligalerii (Gemäldegalerie) Madalmaade ja Saksa maalikogu kuraator. Ta on töötanud kuraatorina Städel Museumis ja vanade meistrite maalikogu kuraatorina Baseli Kunstimuuseumis. Tema 1996 Berliini Freie Universitätis kaitstud doktoritöö käsitles Flémalle'i meistri loomingut. Kemperdick on koos Bodo Brinkmanniga koostanud Städel Museumi Saksa maalikogu kataloogi („Deutsche Gemälde im Städel 1300–1500“, 2002; „Deutsche Gemälde im Städel 1500–1550“, 2005) ning Gemäldegalerie Saksa ja Böömi keskaegse maalikogu kataloogi (2003–2005). Kemperdick on kureerinud mitmeid olulisi suurnäitusi, sh Hugo van der Goei esmakordne monograafiline näitus Berliini Maaligaleriis (2023), näitused „Spätgotik. Aufbruch in die Neuzeit“ (2021), „Jean Fouquet. The Melun Diptych“ (2018) ning arvukalt väljapanekuid Saksa

ja Madalmaade kunstist (sh Jan van Eycki, Hans Holbeini loomingust). Ta on kirjutanud monograafiaid, katalooge ja arvukalt teadusartikleid.

Stephan Kemperdick is a German art historian and curator of Early Netherlandish and Early German Painting at the Gemäldegalerie of the Berlin State Museums. He has worked as a curator at the Städel Art Museum and as the curator of the Old Masters collection at the Kunstmuseum Basel. His doctoral thesis, defended in 1996 at the Freie Universität in Berlin, was on the work of the Flémalle masters. Together with Bodo Brinkmann, Kemperdick has compiled a catalogue of the Städel Museum's German painting collection (*Deutsche Gemälde im Städel 1300–1500*, 2002; *Deutsche Gemälde im Städel 1500–1550*, 2005) and a catalogue of the Gemäldegalerie's collection of German and Bohemian medieval paintings (2003–2005). Kemperdick has curated a number of important major exhibitions, including the first monographic exhibition of Hugo van der Goes' work at the Gemäldegalerie in 2023, the exhibitions *Spätgotik. Aufbruch in die Neuzeit 2021*, *Jean Fouquet. Melun Diptych* (2018) and numerous exhibitions of German and Netherlandish art (including by Jan van Eyck and Hans Holbein). He is the author of several monographs, catalogues and numerous research articles.

Krista Kodres on Eesti Kunstiakadeemia kunstiteaduse ja visuaalkultuuri instituudi professor. Ta on seitsmekõiteline „Eesti kunsti ajaloo“ peatoimetaja. Tema uurimissuundadeks on kunstiteaduse teooria ja ajalugu, varauusaja arhitektuur ja kunst, nõukogude perioodi arhitektuur, disain ning muinsuskaitse ajalugu. Kodres on pannud aluse reformatsioonijärgse sakraalarhitektuuri- ja kunsti uurimisele Eestis ning on olnud kunstiajaloolaste historiograafia-uuringute üks algatajaid.

Krista Kodres is a professor at the Institute of Art History and Visual Culture of the Estonian Academy of Arts in Tallinn, Estonia. She is the editor-in-chief of the *History of Estonian Art* (7 volumes). Her fields of research include the history and theory of art historiography, the history of art and architecture of the Baltic region in the Early Modern period and the history of the architecture, design and heritage protection of the Soviet period. She laid the foundations for research on

post-Reformation sacral architecture and art in Estonia and has been one of the initiators of historiographical research in Estonian art history.

Greta Koppel töötab alates 2004. aastast Eesti Kunstimuuseumis kuraatorina. Ta kaitses 2021. aastal Eesti Kunstiakadeemias doktoritöö „Hüvasti, konossöörlus? Kunstiteos kui kunstiajaloolise uurimise kese“. Tema peamiseks uurimisvaldkonnaks on 16. ja 17. sajandi hollandi ja flaami kunst, keskendudes ajalisuse aspektile kunstiajaloo ja mitmekülgse objektipõhise uurimise tähtsusele. Ta kureerib alates 2007. aastast Kadrioru kunstimuuseumi hollandi ja flaami kunsti kogu ning alates 2012. aastast Johannes Mikkel kolleksiooni. Ta on kureerinud arvukalt näitusi, rahvusvahelisi uurimisprojekte ja sündmusi, nende seas „Bosch & Bruegel. Ühe maali neli jälge“ (2011, koostöös Taani Rahvusgalerii, Glasgow' Muuseumide ja Šveitsi erakoguga) ning „Michel Sittow. Eesti maalikunstnik Euroopa õukondades“ (2018, kaaskuraator John Oliver Hand – Rahvusgalerii, Washington, D. C.). Ta on üks projekti „Michel Sittow Põhjas? Altariretaablid kahekõnes“ põhitäitjaid ja samanimelise näituse kaaskuraator.

Greta Koppel has been a curator at the Art Museum of Estonia since 2004. She defended her dissertation, *Farewell to Connoisseurship? The Work of Art in the Focus of Art Historical Research*, at the Estonian Academy of Arts in 2021. Her main field of expertise is Dutch and Flemish art from the 16th and 17th centuries, with a focus on temporality in art history and the importance of multi-faceted object-based research. At the Kadriorg Art Museum, a branch of the Art Museum of Estonia, Koppel is responsible for curating the museum's Dutch and Flemish Art collection (since 2007) and the collection of Johannes Mikkel (since 2012). She has curated a number of exhibitions, international research projects and events, including *Bosch & Bruegel. Four Paintings Magnified* (2011), in collaboration with partners from the Danish National Gallery, Glasgow Museums etc., and *Michel Sittow: Estonian Painter at the Courts of Renaissance Europe* (2018, together with John Oliver Hand – National Gallery of Art, Washington, D.C.). She is one of the chief executers of the project *Michel Sittow in the North? Altarpieces in Dialogue* and a co-curator of the exhibition of the same title.

Merike Kurisoo on Eesti Kunstimuuseumi Niguliste muuseumi kuraator-programmijuht ning juhib uurimisprojekti „Michel Sittow Põhjas? Altariretaablid kahekõnes“. Ta on samanimelise näituse peakuraator. Kurisoo on Eesti Kunstimuuseumi teadusnõukogu juhataja ning Eesti Kunstiteadlaste ja Kuraatorite Ühingu esinaine. Tema põhilisteks uurimishuvideks on kesk- ja varauusaegne kirikukunst ning sakraalkunsti ja -objektide elulugu ja (re)kontekstualiseerimine. Ta on kirjutanud ja koostanud raamatuid ja katalooge, avaldanud teadusartikleid kirikukunstist ja pühakukultusest ning kureerinud vanema sakraalkunsti näitusi.

Merike Kurisoo is a curator-programme manager at the Niguliste Museum, a branch of the Art Museum of Estonia, and leads the project *Michel Sittow in the North? Altarpieces in Dialogue*. She is the head curator of the exhibition of the same title. Kurisoo is Chair of the Research Board of the Art Museum of Estonia and Chair of the Estonian Society of Art Historians and Curators. Her main research interests are Medieval and Early Modern church art and the biography and (re)contextualisation of sacred objects and art. She has written and edited several books and catalogues, published scholarly articles and curated exhibitions of church art.

Lars Nylander on Hälsinglandi muuseumi kuraator. Tema uurimistöö keskendub hiliskeskaegsele kunstile, eriti Põhja-Rootsi kirikute sakraalsele pärandile ja Hälsinglandi maalitraditsioonile 17.–19. sajandil. Ta on Göteborgi Ülikooli doktorant, kus tema uurimisteemaks on Hälsinglandi suurtalude ja kirikute maalingud 18. sajandi teisel poolel. Lars Nylander on mitme raamatu autor, sealhulgas „Medeltida träskulptur från Bollnäs kyrka“ (2004), „Albert Blombergsson. Liv och konst“ (2008), „Fiskarkapell i Gästrikland och Hälsingland“ (koos Daniel Olssoni ja Bo Ulfhielmiga, 2006), „Bollnäs kyrka“ (2017) ja „Tenn och tenngjutare i Gästrikland och Hälsingland“ (2018).

Lars Nylander is a curator at the Hälsingland Museum. His research focuses on late medieval art, especially the sacral heritage of northern Swedish churches and the painting tradition in Hälsingland from the 17th to the 19th century. He is a doctoral researcher at the University of Gothenburg, where his research topic is paintings of churches and large farmhouses in Hälsingland in the second

half of the 18th century. Lars Nylander is the author of several books, including *Medeltida träskulptur från Bollnäs kyrka* (2004), *Albert Blombergsson. Liv och konst* (2008), *Fiskarkapell i Gästrikland och Hälsingland* (with Daniel Olsson and Bo Ulfhielm, 2006), *Bollnäs kyrka* (2017) and *Tenn och tenngjutare i Gästrikland och Hälsingland* (2018).

Kerttu Palginõmm on kunstiajaloolane, kelle peamisteks uurimisvaldkondadeks on Burgundia ja Habsburgide Madalmaade kunst ja materiaalne kultuur, eritähelpanuga luksusesemete kujutamisel Madalmaade maalikunstis. Tema Tartu Ülikoolis ja TU Dortmundi Ülikoolis 2020. aastal kaitstud doktorikraad oli pühendatud Tallinna Mustpeade vennaskonna Maarja altari retaablile. Ta on kureerinud mitmeid näitusi, näiteks „Toomkiriku hiilgus“ (Tartu Ülikooli muuseum, 2017–2018) ja „Asjade võim“ (Eesti Kunstimuuseum – Niguliste muuseum, 2018–2019). Palginõmm on avaldanud artikleid, toimetanud katalooge ja olnud nende kaasautor.

Kerttu Palginõmm is an art historian whose main research areas include the art and material culture of Burgundian and Habsburg Netherlands, with particular interest in luxury goods in Netherlandish paintings. She acquired her PhD at the University of Tartu and TU Dortmund University in 2020, with a focus on the altarpiece of St. Mary of the Tallinn Brotherhood of the Black Heads. She has curated several exhibitions, e.g. *The Glory of the Cathedral* (University of Tartu Museum 2017–2018) and *The Power of Things* (Art Museum of Estonia – Niguliste Museum 2018–2019). Palginõmm has published articles, and edited and co-authored catalogues.

Jan Friedrich Richter on Berliini Riiklike Muuseumide kuraator. Ta on kirjutanud ja koostanud kümnekond monograafiat ja katalooge, sh käsitlused Claus Bergist (2007, dissertatsioon 2004) ja Hans Brüggemannist (2011). Richter oli inventeerimisprojekti „Corpus der mittelalterlichen Holzskulptur und Tafelmalerei in Schleswig-Holstein“ liige ning selle uurimistulemusi koondava mitmeköitelise raamatusarja kaasautor. Ta on kirjutanud arvukalt teadusartikleid, sealhulgas Bernt Notkest ning Lübecki keskaegsest kunstist. Richter on kureerinud mitu

keskaja kunsti näitust, teiste seas „Lübeck 1500 – Kunstmetropole im Ostseeraum“ (koos Jörg Rosenfeldiga 2015, St. Annen Museum, Lübeck) ja „Spätgotik. Aufbruch in die Neuzeit“ (koos Julien Chapuis', Stephan Kemperdicki, Lothar Lambacheri ja Michael Rothiga 2021, Gemäldegalerie, Berliini Riiklikud Muuseumid). Ta on üks projekti „Michel Sittow Põhjas? Altariretaablid kahekõnes“ põhitäitjaid ja samanimelise näituse kaaskuraator.

Jan Friedrich Richter is an assistant curator at the Berlin State Museums.

He has written and edited a dozen books and catalogues, including monographs on Claus Berg (2007) and Hans Brüggemann (2011). He was a member of the project and a co-author of the multi-volume book series *Corpus der mittelalterlichen Holzsulptur und Tafelmalerei in Schleswig-Holstein* (Christian-Albrechts-University Kiel). He has curated a number of exhibitions of medieval art, including *Lübeck 1500 – Kunstmetropole im Ostseeraum* (with Jörg Rosenfeld) in the St. Annen Museum, Lübeck, 2015 and *Spätgotik. Aufbruch in die Neuzeit* (with Julien Chapuis, Stephan Kemperdick, Lothar Lambacher and Michael Roth) in the Berlin State Museums in 2021. He is one of the chief executors of the project and a co-curator of the exhibition *Michel Sittow in the North? Altarpieces in Dialogue*.

Michael Rief on Aacheni Suermondt-Ludwig-Museumi kogude juhataja ja asedirektor. Ta on õppinud restaureerimist ja kunstitehnoloogiat Viini Kunstiakadeemias 1982–1989, mille lõpetas maali- ja skulptuurikonservaatorina. Alates 1991. aastast töötab ta Aacheni Linnamuuseumites. Ta on spetsialiseerunud kesk- ja varauusaegsele skulptuurile ja maalile. Ta on õppejõud erinevates ülikoolides (Aacheni Ülikool, Dresdeni Kunstiakadeemia, Berni Rakendusteaduste Ülikool / Kunstiülikool, Kölni Rakendusteaduste Ülikool, Stuttgardi Kunstiakadeemia). Temalt on ilmunud arvukalt artikleid, katalooge ja monograafiaid hilis-keskaegsest skulptuurist ja maalikunstist ning kunstitehnikatest.

Michael Rief is the head of collections and deputy director of the Suermondt-Ludwig-Museum in Aachen. He studied restoration and the technology of art at the Academy of Fine Arts in Vienna in 1982–1989, and graduated in 1989 with a diploma in painting and sculpture restoration. Since 1991 he has worked with the Civic Museums Aachen. He specialises in medieval and early modern

sculptures and paintings. He lectures at various universities (Aachen University, Academy of Fine Arts Dresden, University of Applied Sciences / University of the Arts Bern, University of Applied Sciences in Cologne and the Academy of Fine Arts Stuttgart). He is also the author of numerous articles, catalogues and monographs on late medieval sculpture, paintings and art techniques.

Elina Räsänen on kunstiajaloolane, kelle uurimisfookuses on Läänemere piirkonna hiliskeskaegne kunst ja materiaalne kultuur, eeskätt polükroomne puuskulptuur. Tema viimased tööd käsitlevad keskaegsete altarietaablite lõhkumist, ümberkujundamist ja taaskasutamist ning kunstiajaloo ajalugu ja teooriat. Ta on uurimisprojekti „Iconoclash/Kuvakalske. Fragmentaarisuus ja kuvakalskeen jäljet keskiaja ja uuden ajan alun esineissä“ (2020–2023, rahastaja Kone Sihtasutus) juht. Räsänen on Helsingi Ülikooli kunstiajaloo vanemlektor ja keskaja kunstiajaloo dotsent Åbo Academi Ülikoolis. Ta on Soome Muinsusseltsi president ja Rahvusvahelise Keskaja Kunsti Keskuse (ICMA) assotsieerunud liige (2021–2023).

Elina Räsänen is an art historian specialising in the art and material culture, particularly polychrome wood sculptures, of the Baltic Sea region in the late Middle Ages. Her recent work examines the breakage, transformations and reuse of medieval altarpieces, as well as the history and theory of art history. She is the PI in the research project *Iconoclash/Kuvakalske. Fragmentation and Iconoclashes in Medieval and Early Modern Objects* (2020–2023), funded by the Kone Foundation. Räsänen is Senior University Lecturer in Art History at the University of Helsinki and Docent of Medieval Art History in the Åbo Academi University. She is President of the Antiquarian Society of Finland and Associate at the International Center of Medieval Art (ICMA), 2021–2023.

Matthias Weniger on Saksa kunstiajaloolane ja kuraator ning tuntud Michel Sittowi loominguga uurija. Tema 1997 Berliinis kaitstud doktoriväitekirj käsitles Sittowit ja tema kolleege Juan de Flandest ja Felipe Morrost Hispaania õukonnas; 2011. aastal ilmus samal teemal monograafia. Ta töötas 1997–2000 abikuraatorina Berliini Riiklikes Muuseumites, teadurina Dresdenis (Gemäldegalerie Alte Meister), koostas Dresdeni maaligalerii kogu hispaania maali *catalogue raisonné*

(ilmus trükist 2012). Alates 2003 on Weniger varasema skulptuuri ja maali (enne 1550. aastat) kuraator Baieri Rahvusmuuseumis Münchenis. Lisaks sellele on ta olnud alates 2014. aastast õppejõud Ludwig Maximiliani Ülikoolis Münchenis. 2015. aasta suvel viibis Weniger külalisteadlasena Washingtonis Visuaalkunsti uurimise keskuses. Tal on arvukalt publikatsioone 14.–16. sajandi maalist ja skulptuurist, samuti kolleksioneerimise ajaloost ja varasest hispaania ja portugali kunstist.

Matthias Weniger is a German art historian and curator and a renowned scholar of Michel Sittow's oeuvre. He earned a Ph.D. in 1997 in Berlin on Sittow and his colleagues at the Spanish court, Juan de Flandes and Felipe Morros; he published a monograph on this subject in 2011. In 1997–2000 he was a curatorial assistant at the Staatliche Museen zu Berlin, a research fellow at the Gemäldegalerie Alte Meister Dresden, and worked on a *catalogue raisonné* of the Spanish paintings in Dresden (published in 2012). Since 2003, he has been a curator for sculpture and paintings from before 1550 at the Bavarian National Museum in Munich. Since 2014 he has taught at the Ludwig-Maximilians-Universität. In summer 2015 he was Senior Visiting Scholar at the Center for Advanced Studies in the Visual Arts in Washington, D.C. He has produced numerous publications on paintings and sculptures from the 14th through the 16th centuries, as well as on the history of collecting, including several articles on early Spanish and early Portuguese art.

Andrzej Woźniński on Gdański Ülikooli professor, kunstiajaloolane ja medievist. Ta õppis Poznańi Adam Mickiewiczzi Ülikoolis ja alustas erialast tööd Poznańi Rahvusmuuseumis: 1985–2000 töötas ta keskaja kunsti osakonna juhatajana ja 1998–2000 direktori asetäitjana. Alates 2001. aastast töötab ta Gdański Ülikooli kunstiajaloo instituudis, aastatel 2003–2008 oli ta instituudi juht, hetkel töötab ta asedirektorina. Ta lõpetas 2013. aastal habilitatsiooni Poola Teaduste Akadeemia Kunstiinstituudis Varssavis raamatuga „W świetle gwiazd: sztuka i astrologia w Gdańsku w latach 1450–1550“. Woźniński uurib hiliskeskageiget ja varauusaegset skulptuuri ja maalikunsti Gdańskis, Preisimaal ja Läänemere rannikul, samuti astroloogilist ikonograafiat. Lisaks tegeleb ta museoloogia ja kunstikogude

ajalooga. Praegu on ta seotud uurimisprojektiga, mis käsitleb Hans Memlingi „Viimset kohtupäeva“ Gdański Rahvusmuuseumi kogus.

Andrzej Woziński is a professor at the University of Gdańsk, an art historian and a medievalist. He completed his undergraduate and postgraduate studies at Adam Mickiewicz University in Poznań. He started his professional work in the National Museum in Poznań: from 1985 to 2000 serving as a head of Department of Medieval Art and from 1998 to 2000 as a deputy director. Since 2001 he has been working in the Institute of the History of Art of the University of Gdańsk, and from 2003 to 2008 as the head of the department. He is currently its deputy director. In 2013 he completed his habilitation in the Institute of Art of the Polish Academy of Science in Warsaw with the book *In Starlight. Art and Astrology in Gdansk in 1450-1550*. He investigates late medieval and early modern sculpture and painting in Gdańsk, Prussia and on the Baltic coast and astrological iconography as well. He also deals with selected issues in museology and the history of collecting. Currently he is involved in a research project on Hans Memling's *The Last Judgment* from the collection of the National Museum in Gdańsk.

Michel
Sittow Põhjas?
Altariretaablid
kahekõnes